

KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIQDA RƏQƏMSAL TEXNOLOGİYALARIN TƏTBİQİ

Günay Həşimova

Bakı Biznes Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: gunay.hesimova07@gmail.com

Xülasə. Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyalar iqtisadi və sosial sahələrdə dərin təsir göstərərək, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri (KOS) üçün geniş imkanlar təqdim edir. Məqalədə kiçik və orta sahibkarlıqda rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi məsələsinə baxılır. Eləcə də, KOS-ların rəqəmsallaşmasını dəstəkləmək üçün tövsiyələr təqdim edilir.

Açar sözlər: KOS, rəqəmsal texnologiyalar, rəqəmsallaşma, rəqabət.

APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN SMALL AND MEDIUM- SIZED ENTREPRENEURSHIP

Gunay Hashimova

Baku Business University, Baku, Azerbaijan

Abstract. In modern times, digital technologies have a profound impact on the economic and social spheres, offering wide opportunities, especially for small and medium-sized enterprises (SMEs). The article examines the issue of applying digital technologies in small and medium-sized enterprises. It also provides recommendations to support the digitalization of SMEs.

Keywords: SMEs, digital technologies, digitization, competition.

ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ

Гюнай Хашимова

Бакинский Университет Б, Баку, Азербайджан

Резюме. В современную эпоху цифровые технологии оказывают глубокое влияние на экономическую и социальную сферы, предлагая широкие возможности, особенно для малых и средних предприятий (МСП). В статье рассматривается вопрос применения цифровых технологий в малых и средних предприятиях. Также даются рекомендации по поддержке цифровизации МСП.

Ключевые слова: МСП, цифровые технологии, цифровизация, конкуренция.

1. Giriş

Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyalar iqtisadi və sosial sahələrdə dərin izlər buraxaraq, biznesin idarə olunması və inkişafında mühüm rol oynayır. Bu texnologiyalar müxtəlif sənaye sahələrində inqilabi dəyişikliklər yaradır və xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) subyektləri üçün geniş imkanlar təqdim edir. Rəqəmsallaşma, KOS-ların fəaliyyətini optimallaşdırmaq, məhsuldarlığı artırmaq və qlobal rəqabət mühitində mövqelərini gücləndirmək üçün əvəzolunmaz vasitədir. Bu araşdırmada KOS-larda rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, bunun müsbət nəticələri, qarşıda duran çətinliklər və bu prosesin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər ətrafı şəkildə təhlil edilmişdir.

Rəqəmsallaşma KOS-ların dəyər zəncirinin effektiv idarə olunmasında, iş proseslərinin avtomatlaşdırılmasında və resursların optimallaşdırılmasında əsas rol oynayır. Avtomatlaşdırma vasitəsilə KOS-lar iş proseslərini daha sürətli, dəqiq və səmərəli həyata keçirə bilirlər.

ERP (Enterprise Resource Planning), CRM (Müştəri Əlaqələrinin Yönləndirilməsi) və bulud texnologiyaları kimi rəqəmsal həllər müəssisələrə daxili resursları daha səmərəli idarə etməyə, müştərilərlə əlaqələri gücləndirməyə və əməliyyat xərclərini azaltmağa imkan verir.

Eyni zamanda, elektron ticarət və onlayn marketing vasitələri KOS-ların bazara çıxış imkanlarını genişləndirir. Bu texnologiyalar vasitəsilə kiçik müəssisələr coğrafi məhdudiyyətləri aradan qaldıraraq, beynəlxalq bazarlarda məhsul və xidmətlərini təqdim edə bilirlər. Bu isə müştəri bazasının genişlənməsi və gəlirlərin artması ilə nəticələnir. Müştəri məmnuniyyətini artırmaq üçün fərdiləşdirilmiş təkliflər və keyfiyyətli xidmətlər təqdim etmək də rəqəmsallaşmanın müsbət nəticələrindən biridir.

2. Rəqəmsal transformasiyanın KOS-lara təsiri

Rəqəmsal texnologiyalar, müasir dövrdə kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri (KOS-lar) üçün fəaliyyətlərini genişləndirmək, məhsuldarlığı artırmaq və rəqabət qabiliyyətini yüksəltmək üçün əvəzolunmaz vasitələrə çevrilmişdir. Bu texnologiyalar müxtəlif sahələrdə tətbiq edilməklə KOS-lara fəaliyyətlərini optimallaşdırmağa və innovativ həllərlə daha geniş bazarlara çıxmağa imkan verir. Aşağıda rəqəmsal texnologiyaların KOS-lar tərəfindən tətbiqi sahələri geniş şəkildə izah edilmişdir:

1. Məlumat və əmək proseslərinin avtomatlaşdırılması;
2. Elektron ticarət;
3. Bulud texnologiyalarının istifadəsi;
4. Müştəri əlaqələrinin idarə edilməsi (CRM).

Məlumat və əməliyyatların avtomatlaşdırılması KOS-ların fəaliyyətində daha yüksək məhsuldarlıq və effektivlik əldə etmələrinə imkan yaradır. ERP (Enterprise Resource Planning) kimi idarəetmə sistemləri bu sahədə mühüm rol oynayır. ERP sistemləri şirkətin daxili resurslarını - insan resurslarını, maliyyə və istehsalat proseslərini koordinasiya etməyə kömək edir. Bu cür həllər, vaxt və resurs itkisini minimuma endirərək, müəssisələrin fəaliyyətlərini daha sistemli və planlı şəkildə icra etmələrinə imkan yaradır. Avtomatlaşdırma, həmçinin əməkdaşların gündəlik iş yükünü azaldaraq onların daha strateji məsələlərə yönəlməsini təmin edir.

Elektron ticarət texnologiyalarının tətbiqi KOS-ların fəaliyyətində yeni üfqlər açır. E-ticarət platformaları vasitəsilə məhsul və xidmətlər daha geniş müştəri bazasına təqdim edilə bilər. İnternet üzərindən satış KOS-lara coğrafi məhdudiyyətləri aradan qaldıraraq global bazara çıxış imkanı yaradır. Eyni zamanda, onlayn ödəniş sistemlərinin istifadəsi müştərilərin alış-veriş prosesini asanlaşdırır, bu da müştəri məmnuniyyətinin artmasına və satış dövriyyəsinin yüksəlməsinə səbəb olur. Elektron ticarət mühitində fəaliyyət göstərmək, həmçinin marketing strategiyalarını fərdiləşdirmək və müştərilərin davranışlarına dair dəyərli məlumatlar toplamaq üçün yeni imkanlar açır.

Bulud texnologiyaları, məlumatların saxlanması və idarə olunması üçün çevik, sərfəli və təhlükəsiz həllər təklif edir. KOS-lar üçün bu texnologiyalar, xüsusilə də məhdud büdcə və

texniki resursları nəzərə aldıqda, olduqca faydalıdır. Bulud əsaslı sistemlər məlumatların mərkəzləşdirilmiş və təhlükəsiz bir mühitdə saxlanılmasını təmin edir. Həmçinin, bu texnologiyalar işçilərin hər yerdən və hər zaman məlumatlara çıxışını təmin edir ki, bu da çevikliyi artırır. Bulud həlləri, həmçinin kiçik sahibkarlara böyük maliyyə yatırımları olmadan peşəkar səviyyədə IT infrastrukturundan istifadə imkanını verir.

Müştəri əlaqələrinin yönəldilməsi (CRM) texnologiyaları KOS-lar üçün müştəri bazasının effektiv idarə olunmasında mühüm rol oynayır. CRM sistemləri müştərilərlə əlaqələri gücləndirmək, müştəri ehtiyaclarını daha yaxşı anlamaq və satış strategiyalarını inkişaf etdirmək üçün əvəzsiz bir vasitədir. Bu texnologiyalar vasitəsilə şirkətlər müştəri məlumatlarını mərkəzləşdirilmiş bazada toplayaraq, onları daha effektiv analiz edə bilər. Bu da sadıq müştəri bazasının formalaşmasına və satışların artmasına səbəb olur. CRM, həmçinin müştərilər üçün fərdiləşdirilmiş təkliflər yaratmaqla, müştəri məmuniyyətini artırır və şirkətin bazar rəqabətliyini gücləndirir [3].

Rəqəmsal texnologiyalar KOS-ların iş proseslərini optimallaşdırmaq və rəqabət qabiliyyətlərini artırmaq üçün əhəmiyyətli bir vasitədir. Avtomatlaşdırma, elektron ticarət, bulud texnologiyaları və CRM həlləri kimi sahələrdə bu texnologiyaların tətbiqi, kiçik və orta sahibkarların daha müasir, çevik və müştəri yönümlü olmasını təmin edir. Bununla yanaşı, bu texnologiyalar KOS-ların bazar potensialını artıraraq, onların global iqtisadiyyatda daha güclü rol oynamalarına imkan yaradır.

3. Rəqəmsallaşmanın üstünlükləri və çətinlikləri

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə (KOS) rəqabət üstünlükləri qazandıraraq, onların fəaliyyətini müxtəlif sahələrdə gücləndirir. Bu texnologiyalar yalnız iş proseslərini optimallaşdırmaqla qalmır, eyni zamanda xərcləri azaltmaq, yeni müştərilər cəlb etmək və bazar iştirakını artırmaq üçün geniş imkanlar yaradır.

Rəqəmsal texnologiyaların ən böyük üstünlüklərindən biri əməliyyat xərclərini azaltmaq qabiliyyətidir. Avtomatlaşdırma sistemləri iş proseslərinin əksər hissəsini insan müdaxiləsi olmadan icra etməyə imkan verir ki, bu da əmək xərclərini minimuma endirir. Məsələn, rəqəmsal mühasibatlıq və resurs idarəetmə sistemləri əməkdaşların iş yükünü azaldaraq, iş proseslərini daha səmərəli idarə etməyə imkan yaradır. Bundan əlavə, bulud texnologiyaları kimi həllər vasitəsilə şirkətlər ənənəvi IT infrastrukturunun baha qiymətindən xilas olur, məlumatların saxlanılması və idarə olunması xərclərini optimallaşdırır.

Rəqəmsal texnologiyalar KOS-lara proseslərini optimallaşdırmaq və məhsuldarlığı artırmaq üçün geniş imkanlar yaradır. Avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri əməliyyatların daha sürətli və dəqiq həyata keçirilməsini təmin edir. Bu texnologiyalar vasitəsilə biznes sahibləri resursların daha yaxşı koordinasiyasını təmin edə və vaxt itkisini aradan qaldıra bilərlər. Nəticədə, şirkətlər daha çevik iş üslubu ilə bazar tələblərinə sürətlə uyğunlaşa bilər.

Müştəri məmnuniyyəti rəqəmsal texnologiyaların tətbiqində əsas hədəflərdən biridir. CRM (Müştəri Əlaqələrinin Yönləndirilməsi) texnologiyaları KOS-lara müştəriləri haqqında ətraflı məlumat toplamaq və bu məlumatlardan effektiv şəkildə istifadə etmək imkanı verir. Şirkətlər müştərilərinə fərdiləşdirilmiş xidmətlər təklif etməklə, onların məmnuniyyətini artırır və uzunmüddətli münasibətlər qurur. Həmçinin, elektron ticarət platformaları və onlayn ödəniş sistemləri müştərilərin alış-veriş prosesini sadələşdirərək, daha yaxşı təcrübə təqdim edir.

Rəqəmsal texnologiyalar KOS-ların fəaliyyətini yerli bazarların hüdudlarından kənara çıxararaq, global səviyyədə iştirak etməsinə imkan verir. Elektron ticarət platformaları və onlayn marketinq vasitələri məhsul və xidmətlərin beynəlxalq müştərilərə çatdırılmasını asanlaşdırır. Şirkətlər rəqəmsal marketinq strategiyaları vasitəsilə müxtəlif coğrafi bazarlara uyğunlaşaraq, müştərilərin ehtiyaclarına daha yaxşı cavab verir. Bu yanaşma KOS-lara daha geniş müştəri bazasına çatmaq və gəlirlərini artırmaq üçün güclü imkanlar yaradır [8].

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün geniş imkanlar yaratmasına baxmayaraq, bu prosesin qarşısında müxtəlif çətinliklər də dayanır. Əsas maneələrdən biri məhdud büdcə imkanlarıdır. Rəqəmsal həllər, xüsusən də ERP, CRM və bulud texnologiyaları, ilkin mərhələdə yüksək maliyyə sərmayəsi tələb edir. Bununla yanaşı, lisenziya haqları, texniki dəstək xidmətləri və texnologiyaların müasir səviyyədə saxlanması kimi davamlı xərclər də bu prosesə əlavə yük gətirir. Kiçik müəssisələr məhdud maliyyə resursları ilə bu xərcləri ödəməkdə çətinlik çəkirlər.

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi üçün müasir bilik və bacarıqlara malik işçi qüvvəsi tələb olunur. Lakin bir çox KOS-lar müvafiq bacarıqlara malik mütəxəssisləri işə cəlb etməkdə çətinliklə üzləşir. Bu səbəbdən, müəssisələr mövcud işçi heyətini təlimləndirmək məcburiyyətində qalır. Ancaq təlim proqramlarının yüksək qiyməti və bu prosesin iş vaxtından vaxt alması, işçilərin təliminə sərmayə qoymağı çətinləşdirir.

Texnoloji infrastrukturun əldə edilməsi də kiçik müəssisələr üçün böyük maneədir. Bir çox KOS-lar yüksək keyfiyyətli texnoloji avadanlıqlara və genişzolaqlı internet xidmətlərinə çıxış imkanlarından məhrumdur. Bu da rəqəmsallaşma prosesini yavaşladır və müəssisələrin rəqabət qabiliyyətini məhdudlaşdırır.

Digər bir əsas çətinlik isə təhlükəsizlik və məxfilik riskləri ilə bağlıdır. Rəqəmsal texnologiyaların geniş tətbiqi kibertəhlükələr riskini artırır. Məlumatların təhlükəsizliyinin təmin olunması və məxfilik problemlərinin həlli üçün güclü təhlükəsizlik həlləri tələb olunur. Lakin kiçik sahibkarlar çox vaxt bu sahədəki riskləri idarə etmək üçün kifayət qədər resurslara və texnoloji biliklərə malik deyillər. Nəticədə, bu risklər rəqəmsallaşmanın tam həyata keçirilməsini çətinləşdirir və əlavə problemlər yaradır. Bu çətinliklərə baxmayaraq, uyğun strategiyalar və dəstək mexanizmləri ilə KOS-lar rəqəmsallaşma prosesini uğurla həyata keçirə bilər. Təlim, dövlət dəstəyi və resursların optimallaşdırılması bu problemlərin öhdəsindən gəlməkdə mühüm rol oynaya bilər [2].

4. Azərbaycanada mövcud vəziyyət

Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin (KOS) rəqəmsal texnologiyaları mənimsəməsi və tətbiqi istiqamətində son illərdə əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Dövlət və özəl sektorun birgə səyləri nəticəsində KOS-ların rəqəmsallaşması üçün müxtəlif proqramlar və təşəbbüslər həyata keçirilir. 2024-cü ilin avqust ayında istifadəyə verilmiş “digiMATE” platforması KOS-ların rəqəmsal inkişafını sürətləndirmək məqsədi daşıyır. Bu platforma vasitəsilə KOS-ların rəqəmsal yetkinliyi qiymətləndirilir və onların ehtiyaclarına uyğun fərdi yol xəritələri hazırlanır. Eyni zamanda, rəqəmsallaşma təşəbbüsləri qrantlar və digər maliyyə mexanizmləri ilə dəstəklənir.

Ölkənin aparıcı banklarından biri olan “PAŞA Bank” da KOS-ların rəqəmsallaşmasına dəstək göstərir. Bank, rəqəmsal məhsullar vasitəsilə KOS-lara 250000 AZN-ə qədər kredit imkanı təqdim edir və faktoring, təchizat zənciri maliyyələşdirilməsi kimi rəqəmsal həllərlə KOS-ların likvidliyini artırır. Bundan əlavə, “mPOS” adlı yeni məhsul vasitəsilə sahibkarlar təmassız ödənişləri telefonları ilə qəbul edə bilirlər.

Bununla yanaşı, İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi (İRİA) KOS-ların rəqəmsallaşması layihəsi üzrə işlərə start verib. Layihənin əsas məqsədi KOS-ların innovativ həll yolları ilə effektivliyinin və iqtisadi göstəricilərinin artırılması, biznes və sahibkarlıq proseslərinin optimallığının təmin olunmasıdır. Bu çərçivədə Rəqəmsal Yetkinlik İndeksi (DMI - Digital Maturity Index) platforması yaxın zamanlarda KOS-ların istifadəsinə veriləcək. Bütün bu təşəbbüslərə baxmayaraq, KOS-ların rəqəmsallaşma prosesində bəzi çətinliklər mövcuddur. Maliyyə resurslarının məhdudluğu, rəqəmsal bilik və bacarıqların yetərsizliyi, texnoloji infrastrukturun tam inkişaf etməməsi kimi amillər KOS-ların rəqəmsal transformasiyasını ləngidə bilər. Bu səbəbdən, dövlət və özəl sektorun birgə səyləri ilə KOS-ların rəqəmsallaşmasına yönəlmiş dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi vacibdir.

5. Dünya təcrübəsi

Dünyada kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin (KOS) rəqəmsallaşması iqtisadi inkişafın vacib komponentlərindən biri hesab olunur. Rəqəmsallaşma prosesini təşviq etmək üçün müxtəlif ölkələrdə uğurlu modellər və proqramlar tətbiq edilir. Bu təcrübələr, KOS-ların fəaliyyətini optimallaşdırmaq, onların beynəlxalq bazarlara çıxışını təmin etmək və rəqəbat qabiliyyətini artırmaq məqsədi daşıyır. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə dövlət rəqəmsal transformasiya prosesində mühüm rol oynayır. Məsələn, Avropa İttifaqında “Digital Europe Programme” çərçivəsində KOS-ların rəqəmsallaşmasını dəstəkləmək üçün maliyyə yardımları, rəqəmsal təlim proqramları və texnoloji dəstək mərkəzləri yaradılmışdır. Bu proqramlar vasitəsilə KOS-lar texnoloji yeniliklərə daha asan çıxış əldə edir və rəqəmsal həllərin tətbiqində qarşılaşdıqları çətinlikləri aradan qaldırırlar.

Asiyada da rəqəmsallaşma prosesinə xüsusi diqqət yetirilir. Sinqapurun “SME Go Digital” təşəbbüsü, KOS-ların rəqəmsal transformasiyasını sürətləndirmək üçün mükəmməl bir nümunədir. Bu proqram çərçivəsində rəqəmsal həlləri qəbul edən müəssisələrə maliyyə

subsidiyaları təqdim olunur, həmçinin rəqəmsal texnologiyalar sahəsində təlim və məsləhət xidmətləri göstərilir. Sinqapur hökuməti rəqəmsal ticarəti təşviq edərək, kiçik müəssisələrin beynəlxalq bazarlara integrasiyasını asanlaşdırır.

ABŞ-da isə “Small Business Digital Alliance” adlı təşəbbüs çərçivəsində böyük texnologiya şirkətləri, kiçik bizneslərə rəqəmsal texnologiyalardan istifadədə dəstək vermək üçün bir araya gəlir. Bu təşəbbüs, KOS-lara rəqəmsal həlləri qəbul etməyə kömək edir və onların rəqəmsal bilik səviyyəsini artırmaq üçün müxtəlif onlayn resurslar və təlim proqramları təklif edir.

Çin, rəqəmsal transformasiyanı sürətləndirmək məqsədilə texnoloji inkişafı dövlət siyasətinin mərkəzinə yerləşdirib. “Made in China 2025” strategiyası çərçivəsində KOS-ların rəqəmsal texnologiyalara keçidini asanlaşdırmaq üçün müxtəlif təşviq proqramları həyata keçirilir. Bu proqramlar texnoloji yenilikləri, xüsusilə də süni intellekt və IoT (Əşyaların İnterneti) həllərinin kiçik müəssisələr tərəfindən tətbiqini dəstəkləyir.

Avstraliyada “Digital Solutions - Australian Small Business Advisory Services” adlı təşəbbüs vasitəsilə KOS-lara rəqəmsal texnologiyalar sahəsində məsləhət xidməti və təlimlər təqdim edilir. Bu proqram, xüsusilə regionlarda yerləşən kiçik müəssisələrin rəqəmsal savadlılığını artırmağa yönəlmişdir. Dünyadakı bu təcrübələr göstərir ki, dövlət və özəl sektorun əməkdaşlığı, KOS-ların rəqəmsallaşma prosesinin uğurla həyata keçirilməsində əsas rol oynayır. Subsidiyalar, təlim proqramları, texnoloji tərəfdaşlıqlar və rəqəmsal transformasiyanı dəstəkləyən infrastrukturlar kiçik müəssisələrin bu prosesə sürətli və səmərəli şəkildə integrasiya olunmasını təmin edir. Bu yanaşmalar digər ölkələr üçün də faydalı model kimi istifadə oluna bilər.

Nəticə. Rəqəmsal texnologiyaların KOS-larda tətbiqi müasir iqtisadiyyatın inkişafında mühüm bir mərhələdir. Bu texnologiyalar, müəssisələrin fəaliyyətini optimallaşdıraraq, onların rəqabət qabiliyyətini artırmaq, məhsuldarlığı yüksəltmək və bazarlarını genişləndirmək üçün əvəzsiz imkanlar yaradır. Rəqəmsallaşma prosesləri yalnız KOS-ların daxili əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda onların beynəlxalq bazarlarda mövqelərini gücləndirmək, müştəri məmnuniyyətini artırmaq və gəlirlərini artırmaq üçün geniş perspektivlər təqdim edir. Lakin bu prosesin tam şəkildə həyata keçirilməsi üçün mövcud maneələr aradan qaldırılmalı və məqsədyönlü strategiyalar həyata keçirilməlidir.

KOS-ların rəqəmsallaşması həm yerli, həm də global səviyyədə iqtisadi inkişafa mühüm töhfə verə bilər. Bu prosesin uğurla həyata keçirilməsi üçün həm dövlət, həm də özəl sektor səviyyəsində məqsədyönlü strategiyaların həyata keçirilməsi zəruridir. Rəqəmsallaşma yalnız KOS-ların fəaliyyətini inkişaf etdirmək üçün deyil, həm də ümumi iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətini artırmaq və global bazarlarda mövqeləri gücləndirmək üçün strateji bir prioritet olmalıdır. Dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi və çətinliklərin aradan qaldırılması, KOS-ların rəqəmsallaşma prosesində uğur əldə etməsini təmin edəcəkdir.

Yuxarıda qeyd olunan çətinliklərin aradan qaldırılması və mövcud vəziyyətin daha da inkişaf etdirilməsi istiqamətində aşağıdakı tövsiyələri vermək mümkündür:

1. Subsidiyalar və Maliyyə Dəstəyi

Dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları tərəfindən KOS-ların rəqəmsallaşması üçün ayrılan maliyyə dəstəyinin artırılması vacibdir. Bu məqsədlə, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi üçün qrantlar, aşağı faizli kreditlər və vergidən azadolmalar kimi mexanizmlər genişləndirilməlidir. Bu yanaşma xüsusilə məhdud maliyyə resursları ilə üzləşən müəssisələr üçün böyük köməkçi olacaqdır.

2. Təlim və Təhsil Proqramları

KOS işçilərinin rəqəmsal texnologiyalara uyğunlaşmasını təmin etmək üçün peşəkar təlim proqramları hazırlanmalıdır. Bu proqramlar rəqəmsal savadlılığın artırılması, yeni texnologiyaların tətbiqi və kibertəhlükəsizlik biliklərinin artırılması üçün xüsusi nəzərdə tutulmalıdır. Eyni zamanda, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlıq çərçivəsində təlim mərkəzlərinin yaradılması faydalı ola bilər.

3. Texnoloji İnkubasiya Mərkəzlərinin Yaradılması

Rəqəmsallaşma prosesini asanlaşdırmaq və KOS-lara texniki dəstək təmin etmək üçün texnoloji inkubasiya mərkəzlərinin yaradılması təşviq edilməlidir. Bu mərkəzlər KOS-lara müasir texnologiyalardan istifadə imkanı yaradar və onların innovativ layihələr həyata keçirməsinə şərait təmin edir.

4. Tərəfdaşlıq və Şəbəkələşmənin Gücləndirilməsi

KOS-lar iri texnologiya şirkətləri və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməyə təşviq edilməlidir. Bu tərəfdaşlıqlar, innovativ həllərin tətbiqini asanlaşdırmaqla yanaşı, təcrübə mübadiləsi və texnologiyaların səmərəli istifadəsi üçün yeni imkanlar açacaqdır.

5. İnfrastrukturun Yaxşılaşdırılması

Rəqəmsallaşma üçün zəruri texnoloji infrastrukturun inkişaf etdirilməsi prioritet olmalıdır. Xüsusilə, genişzolaqlı internetin əlçatanlığının artırılması, yüksək keyfiyyətli texnologiyalara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və KOS-ların rəqəmsallaşma prosesini dəstəkləyən platformaların yaradılması əsasdır.

6. Kibertəhlükəsizlik Strategiyalarının Gücləndirilməsi

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ilə birlikdə məlumat təhlükəsizliyi və məxfilik risklərinin qarşısını almaq üçün KOS-lara xüsusi həllər təqdim edilməlidir. Kibertəhlükəsizlik tədbirləri, müasir proqram təminatı və təlimlər vasitəsilə gücləndirilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Aydın F. (2016), *İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyalarının Kiçik və Orta Sahibkarlığa Təsiri*. Bakı: İqtisadiyyat Universiteti Nəşriyyatı.

2. Abbasov K., Həsənov V. (2019), Kiçik və Orta Sahibkarlıqda Rəqəmsallaşma: Problem və Həll Yolları. Bakı: Azərbaycan Dövlət Universiteti.
3. Aliyev E., Məmmədov M. (2022), Kiçik və orta sahibkarlığın inkişafında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi: Azərbaycan təcrübəsi. Gələcək İqtisadiyyat, 11(1), 33-47.
4. Əliyeva L., Həsənov E. (2024), KOS-ların rəqəmsallaşması: Hökumət dəstəyi və yerli siyasət. Bakı Biznes və İqtisadiyyat, 18(3), 58-70.
5. Mustafayev Z., Zeynalov S. (2018), Rəqəmsal texnologiyaların biznesdə istifadəsi və KOS-ların rəqabət qabiliyyəti. Azərbaycan Biznes Jurnalı, 29(3), 72-85.
6. Məmmədov M., İsmayılov H. (2021), Rəqəmsal texnologiyaların iqtisadiyyatın inkişafında rolu və KOS-ların rəqəmsallaşması. Beynəlxalq İqtisadiyyat Jurnalı, 9(4), 88-102.
7. Vəliyev E., Məmmədov F. (2017), Rəqəmsal transformasiya və kiçik və orta sahibkarlıq sektorunun inkişafı. Azərbaycan İqtisadiyyatı, 35(2), 45-58.
8. Quliyev A., Aliyev R. (2020), Elektron Ticarət və Onun Kiçik və Orta Sahibkarlıq Üzərindəki Təsiri. Bakı: Gənclik Nəşriyyatı.
9. Hüseynov A., Quliyev M. (2023), Rəqəmsal transformasiya və Azərbaycan iqtisadiyyatı: KOS-lara yönəlmiş yeni yanaşmalar. İqtisadi İnkişaf və Texnologiya, 5(1), 27-41.
10. Şahbazov N., Məmmədov H. (2023), Kiçik və orta sahibkarlıqda rəqəmsal texnologiyaların istifadəsi və müsbət təsirləri. Rəqəmsal Texnologiyalar və Biznes, 3(2), 19-32.